

Vančo Ildikó – Kozmács István

A szlovákiai magyar nyelvváltozat mint identitásképző tényező

1. Bevezetés

A szociolingvisztika alaptételei közé tartozik, hogy az eltérő társadalmi, politikai, kulturális helyzetek egy nyelven belül is különbségeket eredményeznek, nyelvváltozatok kialakulásához járulnak hozzá.

Az 1990-es évekig a szélesebb közvélemény, de a magyar nyelvészek többsége is a magyar nyelv Kárpát-medencében való megmaradásának zálogát a magyar nyelv egységességében látta, s a bekövetkezett változásokat, magát az eltérő változatok létrejöttét nyelvromlásként értékelte. Annak ellenére, hogy a kilencvenes években a magyar nyelv egységességét hirdető elméleti keretben paradigmaváltás következett be (l. Lanstyák, 1996), ez a szemléletmód bizonyos nyelvészeknél ma is jelen van. A magyar nyelvstratégiát vázolja Balázs Géza (URL1) azt írja ugyan, hogy:

„Egy nyelvstartégiában kiemelt szempont az egész nemzetet szimbolizáló, összetartó nyelvi etalon kérdése – ezt őrizni, védeni, gondozni kell! [...] Vigyáznunk kell arra, hogy fennmaradjon egy működőképes magyar nyelvi norma, egy kiemelt mintanorma (esetleg médianorma). Ezen kívül természetesen sokféle „használati norma” létezhet. A nyelvstratégia igényes nyelvi normájának eszméje nincs ellentétben a helyi, kisközösségi normákkal, a szlenggel, az sms- vagy csetnyelvvvel, a nyelvjárásokkal.”¹

Elemzésünkben nem térünk ki a nyelvet őrző-védő álláspont lehetetlenségére. Balázs a fenti idézet gondolatainak nem egészen megfelelően, azonban azokat mintegy tovább értelmezve – a napi sajtóban nem szakmai szereplőknek szólóan – egy újságcikkben (Balázs, 2023) elutasítja azt a tényt, hogy a magyar nyelv regionális köznyelvi változataiban létezhet: „a nyelvműveléspárti nyelvészek megkérdezték: „Mi a hozama [...] a világhorizontú körültekintéssel megalapozott szétnormalizálási nekirugaszkodásnak?” És halk szóval felhívták a figyelmet arra is: „Eddig még megőrzött nyelvi egységünk, egybetartozásunk legfontosabb záloga

¹ Figyeljünk fel rá, hogy a felsorolás nem tartalmazza a határon túli magyar regionális köznyelvet!

éppen nyelvi sztenderdünk közössége.” A magyar nyelv külön-külön állami változatainak, központjainak felfogása nemzeti összetartozásunk tudatát gyöngítheti.“

Miközben más helyütt Balázs kifejti az érzelmi azonosulás fontosságát: „A nyelvstratégia célja, hogy a magyar nyelvhez tudatosabb legyen a beszélők viszonya, ezt pedig leginkább *érzelmi azonosulással lehet elérni*“ (URL2).

A magyar nyelv többközpontúként való felfogása és a fentebb idézett nemzetféltő gondolkodás szembenállása felveti a nemzetiségi közösségeknek és az általuk használt nyelvváltozathoz való viszonyuk vizsgálatának szükségességét, azaz annak vizsgálatát, hogy a Magyarország határain kívüli regionális változatok milyen mértékben váltak az ott élő magyar nyelvhasználók csoportidentitásának részévé vagy identitásuk alakítójává. A nyelvhasználóknak az „egyetlen” magyar standardhoz való attitűdjeinek vizsgálata elengedhetetlenül fontos annak az állításnak az igazolásához vagy elvetéséhez, hogy a magyar nyelvvel való azonosulásnak milyen mértékben záloga a standard nyelvváltozat, illetve hogy melyek a jellemzői a standardhoz és a regionális nyelvváltozathoz kapcsolódó érzelmi azonosulásnak.

A magyar nyelvet egységes egészként kezelő meglátásokból az eddigi szociolingvisztikai kutatások eredményeinek esetleges cáfolata mellett többek között hiányzik az az interkulturális pragmatikai szempont is, melynek elméleti háttere a szocio-kognitív megközelítés (Kecskés, 2014). Ez a megközelítés a nyelvhasználatot vizsgálva két nézőpontot, a pragmatikai és kognitív nézőpontot, vagyis az együttműködés és az egocentrizmus nézőpontját egyesíti. Az interkulturalitás Árvay (2015) megfogalmazásában „egy olyan jelenség, amely nemcsak interakcionálisan és szociálisan felépített, hanem viszonylag meghatározható kulturális modellekre és normákra épül, amelyek reprezentálják a kommunikáló felek beszélőközösségét (Kecskés, 2010).”

Az interkulturális interakció fogalmát és annak vizsgálatát az idegen nyelvek elsajátításával kapcsolatosan és idegen nyelvű és kultúrájú beszélők kommunikációjára alkalmazták. Ahogy Árvay Kecskés nyomán írja:

„[az interkulturális interakció] rendelkezik egy viszonylag normatív valamint egy szituációban kiépülő (emergens) komponenssel. Az előbbit a kulturális modellek és a szerkezet alkotja, amely diakrón módon változik, az utóbbit a kulturális reprezentációk és az egyének beszédprodukciója, amely viszont szinkron változik (Kecskés 2011). Egy idegen nyelven megszólaló beszélő tehát az interakció során bekapcsolja az a priori saját és a célnyelvi kultúra normáit, modelljeit, mely a beszélgetés közben ad hoc jegyekkel keveredik, azaz az interkulturális diskurzus inkább tekinthető kölcsönös tudásátalakításnak (transformation), mintsem átadásnak (transmission).“

Véleményünk szerint hasonló kölcsönös tudásátalakítás történik két eltérő nyelvváltozat és az azokat használók között is. Jelen írásunkban nem kívánjuk

bizonyítani, hogy a magyarországi magyar beszélők és a nem magyarországi magyar beszélők kultúrája miben egyezik és miben tér el. Jelenleg csak megállapítjuk, hogy az azonosságokon kívül eltéréseket is mutatnak, hiszen ahogy fentebb olvashattuk, az interakció normatív komponensét „a kulturális modellek és a szerkezet alkotja, amely diakrón módon változik“. Nem gondoljuk, hogy kétségbe lehet vonni azt az állítást, hogy a határon túli magyar beszélők kulturális modelljei a történelmi változások következtében is eltérhetnek egymástól (gondoljunk például arra, hogy a Felvidéki részek világháború előtti visszacsatolása során a demokratizált Csehországban szocializálódott magyarság jelentős része számára idegen volt a Horthy Magyarországról érkező társadalmi és politikai berendezkedés és annak gyakorlata (Simon, 2014, 97–111. o.)).

Földes Csaba egy 2007-es írásában már javaslatot tesz az interkulturális nyelvészetre, mint transzdiszciplináris megközelítésnek a megteremtésére:

„E téren egy sor sokat ígérő, lényeges kutatási területet lehet kijelölni, ilyenek: a) a nyelvi kommunikatív viselkedés különböző (kultúránként változó) megítélései, b) a bennünket körülvevő valóságról alkotott különböző nyelvi elképzelések, c) az eltérő kulturális tapasztalatok, d) a saját és az idegen kultúrára irányuló attribúciók (sztereotípiák) eltérő megítélése.”

Ugyanitt Földes hangsúlyozza azt is, hogy „a beszédprodukciónak és -recepciónak a két-, illetve a többnyelvűség összetettebb feltételei közötti vizsgálata [kiemelés V.I.–K.I.], az ebből adódó hibriditás, valamint a nyelvi és kulturális érintkezések által létrejövő új nyelvváltozatok és kommunikatív stílusok elemzése (az értékelésüket is beleértve) kifejezett interkulturális-nyelvészeti célfeladatot vetít előre“ (Földes, 2007, 28 o.).

Egyetértve a majd két évtizedes felvetéssel most nem tekintjük feladatunknak ennek a munkának az elvégzését. Jelen írásunkban csupán azt kívánjuk bemutatni, hogy a határon túli magyar beszélők számára a magyarországi változattól eltérő magyar nyelvi változat mennyiben identitásuk része, annak identitásképző szerepe hol helyezkedik el a magyarországi standard magyar nyelvváltozat mellett, ill. ahhoz képest.

2. Identitás és nyelv

A nyelv és kulturális azonosság tudata² nyelv- és szokásközösséget hoz létre. A csoportok számára az identitás olyan létező adottságként értelmezhető, ahol a kulturális értékek azonosak, a közös nyelvre és a közös történelemre támaszkodnak, s a közösség tagjai számára meghatározó a közös értékek és gyökerek ismerete (Barna, 2011). A csoportidentitás olyan tudás, mely a kulturális

² Fontos kiemelni, hogy a nyelv azonosságának TUDATA nem egyenlő azzal, hogy a csoportok NYELVE azonos!

kohézió alapján a közösség tagjai személyiség-értékvilágának szerves részét képezi, s a csoportot alkotó egyének személyes identitásainak (Tajfel–Turner, 1986) összegződése révén alakul ki, melyben a sztereotipikus hasonlóságok töltenek be fontos szerepet.

Az egyéni identitás nem az egyénnel születő jegy, hanem az egyénnel kialakuló, élő, formálódó folyamat. A csoport- és egyéni identitások vizsgálatánál alapvető kérdés a fő identitásképző elemek vizsgálata. Az egyén szempontjából a nyelv olyan identitásképző elem, mely segítségével az egyén elhelyezi magát és másokat egy adott közösségen belül. „A használt emberi nyelvnek – abban az értelemben, hogy mit mond vagy ír egy adott személy –, mind formai, mind tartalmi szempontból alapvető szerepe van az egyén identitásában. A használt nyelv a beszélő személyt elhelyezi a nemzeti és egyéb közösségi identitásokban, beleértve ebbe a személy „pozícióját” is az adott beszélőközösség identitásán belül“ (Joseph, 2004: 225).

A Közép-Európában élő magyar kisebbségek számára a magyar nyelv központi identitásképző elem, azaz a nyelvcsere megtörténte után, csupán a származás vagy a kisebbségi kultúra ismerete nem jelent olyan erős identitásformáló erőt, hogy az illető magyar nemzetiséghez tartozónak vallja magát. Lanstyák István ezt így foglalta össze egy interjúban (URL3):

„... a szlovákiai magyarok nemzeti azonosságtudatának a nyelv – a magyar nyelv – nem járulékos, hanem központi eleme. Szemben az olyan etnikumokkal, mint amilyen környezetünkben a roma vagy a zsidó, távolabb pedig többek között a skót, a walesi, az ír vagy a maori, amelyek a nyelvcsere után is megtartották, illetve megtartják etnikai és kulturális önazonosságukat, azok a szlovákiai magyarok, akik feladják nyelvüket, egyben megszűnnek magyarok lenni. Ezért érdemes a helyzetünket meghatározó tényezők közül azokat kiemelni, amelyek hatással vannak vagy lehetnek a nyelvmegtartásra vagy éppen a nyelvcsereére.”

Lanstyák azonban itt nem tér ki arra, hogy a szlovákiai magyarok által használt magyar nyelvváltozatra vagy a standard magyar nyelvváltozatra gondol-e. Tanulmányunk célja ennek a problémakörnek a körüljárása.

3. A szlovákiai magyar nyelvváltozat és identitás

A 2021-es népszámlálás adatai alapján Szlovákiában a magukat magyar nemzetiségűnek vallók száma az adott évben 422 065 volt. A 2021-es népszámlálásban volt először arra lehetőség, hogy a lakosok második nemzetiséget is megjelölhessenek, a magyar nemzetiség esetében ezt 34 089 szlovákiai állampolgár tette meg. Azonban még ezt az adatot is beleszámolva az utolsó népszámlálás szerint a magyar nemzetiségűek aránya csökken az előző 10 évhez képest, a pontos számokat az 1. táblázatunkban mutatjuk be.

1. táblázat. Magyarok aránya Szlovákiában

	1970	1980	1991	2001	2011	2021
Magyar nemzetiségűek száma	553.549	559.011	567.296	520.528	458.467	422.065 + 34.089
A szlovákiai populáción belüli arányuk	12,2	11,2	10,8	9,7	8,5	7,7 (8,4)
Változás		-5462	8285	-46.768	-62.061	-36.402 (-2313)
A változás %-ban		-0,9	1,4	-8,2	-12,0	-7,9 (-0,5)

A szlovákiai magyar kisebbség nyelvhasználatát az ismert történelmi okok miatt 1918-tól (a Csehszlovák Köztársaság létrejöttétől) erős idegen nyelvi hatás érte. Az elmúlt 100 év folyamán fokozatosan kialakult egy földrajzilag és társadalmilag bizonyos fokig homogén nyelvváltozat, a magyar standard (cseh)szlovákiai változata. Létrejöttének oka a magyarországitól eltérő politikai, társadalmi, kulturális viszonyok, az azóta fennálló kétnyelvűségi helyzet, a többségi nyelvvel történő folyamatos érintkezés. A szlovákiai magyarok magyar nyelvhasználatát a következő főbb jellemzők különböztetik meg a magyarországi magyar nyelvhasználattól (Lanstyák, 2011; Lanstyák-Szabómihály, 2011):

- a szlovákiai magyar nyelvhasználók két nyelvet használnak mindennapjaik során, nyelvhasználatukra mind a két nyelv hatással van, míg a magyarországi magyar nyelvhasználók egynyelvű társadalomban élnek;
- a szlovákiai magyar beszélők nagyobb számú regionalizmust használnak, a regionális nyelvjárást több kommunikációs helyzetben használják, mint a magyarországi magyar változat (ehhez l. Illés – Vančo, megj. alatt);
- a magyarországi magyar nyelvváltozat bizonyos változásai a szlovákiai magyar nyelvhasználók nyelvhasználatában nem, vagy csak jelentős késéssel kerül be;
- a szlovákiai magyar nyelv beszélői gyakran nem ismerik bizonyos kifejezések magyar vagy magyarországi változatát, és ezt nyelvi hiányként élik meg;
- az ismertetett jellemzők a szlovákiai magyar nyelvhasználók által használt nyelvváltozatok minden nyelvi alrendszerében megtalálhatóak.

A mindennapi kommunikációjában a kisebbség identitásának szempontjából alapvető kérdés az általa használt nyelvváltozat társadalmi elfogadottságának mértéke, vagyis hogy a nyelvet használó közösség számára milyen mértékben része társadalmi/nemzeti identitásának egy nyelv adott változata.

Tanulmányunkban arra a kérdésre keressük a választ, hogy a szlovákiai magyarok identitásmintázatában milyen szerepet játszik a magyar nyelv és ezen belül a szlovákiai magyar nyelvváltozat.

4. A kutatás módszere

Kutatásunkban online kérdőíves vizsgálatot alkalmaztunk, melynek során kutatásunk első szakaszában 255, szlovákiai állampolgárságú egyetemista adatközlő töltötte ki online kérdőívünket. Az első szakasz adatközlői teljesen magyar oktatási nyelvű, részben magyar oktatási nyelvű és teljesen szlovák oktatási nyelvű szlovákiai egyetemeken hallgatói voltak. A válaszadás anonim és önkéntes volt, a kutatás 2017 tavaszán zajlott (l. Vančo). Az eredmények alapján szükségesnek tartottuk vizsgálatunk folytatását más válaszadói, vagyis nem egyetemi körben is, amire 2022/2023-as tanévben került sor. Kiemelten fontosnak tartottuk ugyanis, hogy képet kapjunk arról, hogy a leendő értelmiségiek, valamint egy véletlen mintavételen alapuló, a lakosság átlagos összetételét tükröző adatközlők véleménye és identitáskonstrukciói milyen hasonlóságokat és milyen eltéréseket mutatnak. A második vizsgálat adatközlői Szlovákia két magyarlakta régiójából származnak, eltérő foglalkozásúak és korúak. A felmérést két hallgató készítette el szintén az online kérdőív segítségével, Skultéty Natália Párkány és környékén, Jakab Szabolcs Kelet-Szlovákia magyarlakta vidékén. A kérdőívet a két helyszínen összesen 176 adatközlő töltötte ki.

A kérdőív 35 zárt és nyílt végű kérdést tartalmazott, melyekhez 108 alkérdés tartozott. Az adatközlőknek többek között állást kellett foglalniuk olyan, az identitással kapcsolatos állításokkal kapcsolatban, melyek a magyarországi standard nyelvre, a szlovákiai magyar nyelvváltozatra és a kulturális, lokális identitásra vonatkoztak. A kérdések témakörük alapján 4 csoportot alkotnak. Szociológiai jellegű kérdéseket tartalmazók, mint a nemzetiség és anyanyelv, nyelvhasználattal kapcsolatos kérdések, pl. hogy az adatközlők kétnyelvűnek tartják-e magukat, hogyan értékelik anyanyelvi/szlovák nyelvtudásuk szintjét – általánosságban, írásban és szóban). További kérdések a kulturális hovatartozásra kérdeztek rá: identitással kapcsolatos állításokra, az anyanyelvhasználat színtereire, az internetezés, mobilhasználat nyelvhasználati szokásaira stb. kérdeztünk rá. A negyedik témakör tartalmazta a szlovákiai magyar nyelvváltozathoz való viszonyulással kapcsolatos kérdéseket.

Jelen tanulmányban csupán azoknak a kérdéseknek az adatait dolgoztuk fel, melyek a nyelvvel kapcsolatos attitűdökre irányultak.

5. Eredmények

5.1. A válaszadók alapvető adatai

A 2017-es felmérésben résztvevő egyetemi hallgatók nemi megoszlása tükrözi egyrészt a tanárképzésben résztvevő aránytalanságot a nők javára, valamint mutatja a nők nagyobb hajlandóságát a válaszadásra. A 255 adatközlő 79,6%-a

(203 személy) volt nő és 20,4% -a volt férfi (52 személy). A csoportot 19-24 korú adatközlők alkották.

Az egyetemista adatközlők nemzetiségi megoszlása alapján 247-en magyar, hatan szlovák, egy adatközlő magyar és szlovák nemzetiségűnek is vallotta magát, és egy adatközlő az egyéb lehetőséget jelölte meg. Az anyanyelvi megoszlás még egyöntetűbb volt, az adatközlők közül egy kivételével mindenki magyar anyanyelvűnek tartotta magát, egy adatközlő anyanyelvként a magyart és a szlovákot is bejelölte.

Hasonló nemi megoszlást mutat a Párkány környéki 2022 végén történt felmérésünk. A 76-adatközlőből 55 (72,4%) volt nő és 21 férfi (27,6%). Nemzetiségi megoszlás szerint: 71 magyar, 5 szlovák; anyanyelvük szerint: 98,7% magyar, és 1 fő (1,3%) szlovák anyanyelvű. Ezen csoport korösszetétele: 15-20: 30%, 21-25: 33%, 26-30: 9%, 31-40: 12%, 41- 16%.

A kelet-szlovákiai régióban 2023-ban történt lekérdezéskor 100 főtől kaptuk meg a válaszokat. A 100 adatközlőből 58 fő volt nő és 42 férfi (a számok egyúttal a százalékos arányt is jelentik). Nemzetiségi megoszlás alapján 92-en magyarnak, 6-an szlováknak, 1-1 fő pedig szlováknak és magyarnak, illetve kínainak vallotta magát. Anyanyelvi megoszlás szerint 98 magyar és 2 szlovák nemzetiségű válaszadó volt. A korcsoportok: 15-20: 14%, 21-25: 20%, 26-30: 11%, 31-40: 17%, 41- : 38%

A kérdőív adatai szerint két- vagy többnyelvűnek a 2017-es válaszadók fele 50%-a (128 adatközlő) vallotta magát, magyar egynyelvűnek 42,2%-uk (108 adatközlő) tartotta magát, a „nem tudja“ válaszlehetőséget 3,9% (10 válaszadó) jelölte meg.

2. táblázat. Két vagy többnyelvűnek tartja magát?

	Egyetemisták N 255	Párkány és környéke N 76	Kelet-szlovákiai régió N 100
Igen	50% (128)	27,6% (21)	63% (63)
Magyar egynyelvű	42,2% (108)	53,9% (41)	27% (27)
Nem tudja	3,9% (10)	7% (18)	9% (9)

A 2022-es adatok alapján 27,6% (21 fő) két- vagy többnyelvűnek tartja magát, 53,9% magyar egynyelvű (41 fő), a „nem tudja“ válaszlehetőséget 7% (18 válaszadó) jelölte meg. A 2023-as felmérésben 61 fő vallotta magát kétnyelvűnek, 2 fő háromnyelvűnek, míg 27-en nem tartották magukat kétnyelvűnek, 9 fő a nem tudom választ jelölte meg, míg 1 fő nem kívánt a kérdésre válaszolni.

A magukat kétnyelvűeknek tartók aránya az összes adatközlőt tekintve fele az adatközlőknek (49,2%), miközben a mindennapi élet során mindenki egyrészt kisebb-nagyobb mértékben ki van téve az államnyelv hatásának, másrészt annak használata is mindennapjaik részét képezi. Meglepőnek nevezhető a magukat egynyelvűnek tartók magas aránya az egyetemisták csoportjában, hiszen a hallgatók nagyrészt a tannyelve részben vagy egészben szlovák nyelvű.

Mindez jól mutatja egyrészt a magyar nyelvvel és nemzetiséggel való azonosulás elsőbbségét, másrészt a kapott adatokat magyarázhatja az is, hogy a kétnyelvűséget még ma is sokan két nyelv anyanyelvi szintű ismeretével azonosítják. Harmadrészt az iskolai oktatás során sem az általános iskolában, sem a középiskolákban nem foglalkoznak a kétnyelvűség kérdésével, így a kétnyelvűség ismérveiről való elméleti ismeretek sem ma, sem régebben nem jutottak el a nyelvhasználókhoz.

5.2. A vizsgált adatközlők identitáskonstrukciói

5.2.1 Az adatközlők a leginkább úgy határoznám meg magam, mint kérdésre magyar, szlovákiai magyar, felvidéki, csallóközi, mátyusföldi stb., szlovákiai, szlovák, szlovák állampolgár, európai állítások közül választhatnak, az egyetért, nem ért egyet, bizonytalan és nincs véleménye ítéletek megjelölésével. A kérdésre kapott adatok az alábbi képet rajzolják fel számunkra:

3. táblázat. A kulturális hovatartozás kifejezése

	Egyetemisták N 255	Párkány és környéke N 76	Kelet- szlovákiai régió N 100	A válaszok sorrendje nagyságuk szerint
Magyar nyelv használata	96,9	92,1	99	I.
Magyar történelem ismerete	92,8	81,2	96	II.
Nemzeti mondák, legendák ismerete	84,7	68,4	96	III.
Részvétel magyar ünnepeken	77,25	65,8	19	IV.
Népdalok ismerete	74,1	56,6	18	V.

Az egyetemista adatközlők 91,04%-a (232 adatközlő), a Párkány környéki adatközlők 86%-a (66 adatközlő) a kelet-szlovákiai régió adatközlőinek 89,77%-a leginkább szlovákiai magyarként határozza meg magát.

A régióhoz való erős kapcsolatot mutatja, hogy a „Leginkább úgy határozom meg magam mint szlovákiai magyar” kijelentéssel a 3 csoportban összesen 23 fő nem ért egyet (az első csoportban 12 hallgató (4,7%), a második csoportban 2 fő (2,6%) és a harmadik csoportban 9 fő (5,11%).

A kulturális hovatartozás kifejezése mind a külsőségek fontosságában, mint például a magyar ünnepeken való részvétel, mind a hagyományos kulturális elemek ismeretében megnyilvánul. A kérdésben több válaszlehetőséget is meg lehetett jelölni.

A válaszadók számára mind a három csoportban a legfontosabb a magyar nyelv használata, fontos a magyar történelem és a nemzeti mondák, legendák ismerete, s két csoport adatközlőinek háromnegyede tartja fontosnak a magyar ünnepeken való részvételt és a népdalok ismeretét. Eltérést mutatnak e téren a vélekedésekben a kelet-szlovákiai csoport adatai, az okok feltárása további kutatást igényel.

Arra a kérdésre, hogy a válaszadók szerint mi kell ahhoz, hogy valaki magyarnak számítsa, a következő százalékos arányban születtek a válaszok. A kérdések alkérdésként jelentek meg, minden állításhoz a Nagyon fontos, Fontos, Nem fontos, Egyáltalán nem fontos, Nincs véleményem választási lehetőség tartozott, a táblázatban a Nagyon fontos és a Fontos válaszok jelennek meg:

4. táblázat. Mi kell ahhoz, hogy valaki magyarnak számítsa? (%)

	Egyetemisták N 255		Párkány és környéke N 76		Kelet- szlovákiai régió N 100	
Magyarnak tartsa magát	96,6	I.	90,78	I.	90%	II.
Ismerje és/vagy szeresse a magyar kultúrát	90,19	II.	75,0	III.	82%	III.
Magyar legyen az anyanyelve	85,88	III.	84,21	II.	95%	I.

A kapott adatok azt mutatják, hogy az egyetemisták árnyaltabban látják a magyarsághoz való tartozás kritériumait, a magyar anyanyelv az ő esetükben csupán a 3. legfontosabb ismérv. Ugyanakkor mindhárom csoport számára egyöntetűen fontos mindhárom ismérv.

5.2.2 Az eddigi kérdések során a kérdések egy általános, pontosan nem definiált magyar nyelvre vonatkoztak, vagyis az adatközlők számára nem pontosítottuk, hogy mit kell érteniük a magyar nyelv fogalma alatt.

A továbbiakban viszont már a szlovákiai magyar nyelvváltozatra vonatkozó kérdéseket tettünk fel. Ez vonatkozott a nyelvváltozatok közötti eltérések meglétének felismerésére és az eltérések mibenlétére is. A megkérdezettek válaszai azt mutatják, hogy az adatközlők jól meg tudják különböztetni saját magyar nyelvüket a magyarországi változattól:

5. táblázat. Észrevett-e különbséget a Szlovákiában beszélt magyar nyelvváltozat és a magyarországi köznyelv között? (%)

	Egyetemisták N 255	Párkány és környéke N 76	Kelet-szlovákiai régió N 100
Igen	97,3	96,1	92
Nem	2,4	1,3	2,6
Nem tudja	0,4	2,6	2

A válaszok mindhárom csoport esetében egyöntetűek, nemre, végzettségre korosztályra való tekintet nélkül egységes az a kijelentés, hogy az adatközlők tudatában vannak a két nyelvváltozat közötti különbségnek. Elenyésző azok száma, akik nem érzékelik a különbséget vagy a Nem tudom választ jelölték be.

Rákérdeztünk a különbségek jellegére is, felsorolva az erre vonatkozó nyelvészeti szakirodalomban és a bevezetésben megadott eltéréstípusokat: a kiejtésben, a több tájnyelvi szó használatában, a szlovák szavak használatában, sok olyan kifejezés van, amit csak a szlovákiai magyarban használnak. A válaszadók nagy többsége figyelt meg különbségeket a két nyelvváltozat között. Feltételezésünkkel ellentétben nem a szlovák szavak használata a legnyilvánvalóbb a különbségek milyenségét illetően, hanem a csak a szlovákiai magyar nyelvváltozatra jellemző kifejezések használata. Az egyetemista adatközlők 95,7%-a (244 fő) jelölte meg ezt a lehetőséget. Az egyetemisták tudatosabb valamint napi szintű szlovák nyelvhasználatára utal az az adat, hogy ők jelölték be legtöbben a szlovák szavak használatának jelenlétét a nyelvváltozatukban. A Párkány környéki vizsgálat válaszadói a kiejtésben és nyelvjárási szavak használatában látták a legfőbb különbséget, és a diákok által legjellemzőbbnek tartott jelenség szorult az utolsó helyre. A kelet-szlovákiai régió adatközlői szintén a szlovákiai magyar nyelvváltozatban használt kifejezések használatában láttak leginkább különbséget. Az általuk használt nyelvváltozat (kelet-szlovákiai nyelvjárási régió) tér el legkevésbé a szlovákiai magyar régiók nyelvjárásai közül a magyarországi köznyelvtől, ami magyarázhatja, hogy ez a csoport a kiejtésbeli és a nyelvjárásbeli szavak használatát a legkisebb mértékben jelölte meg.

6. táblázat. Miben látja a különbséget? (%)

	Egyetemisták N 255		Párkány és környéke N 76		Kelet- szlovákiai régió N 100	
A kiejtésben	86,2	IV.	89,5	I.	50	IV.
Több nyelvjárási szó használatában	87,1	III.	89,5	I.	71	III.
Szlovák szavak használatában	90,6	II.	70,0	II.	76	II.
Sok az olyan kifejezés, amelyeket csak a szlovákiai magyarban használnak	95,7	I.	69,0	III.	86	I.

Az előző kérdésben a Nem lehetőséget megjelölő válaszadóknak a különbségekre vonatkozó válaszait elemezve a következők mondhatók el. Azok közül, akik a 2017-es vizsgálatban azt a választ jelölték meg, hogy nem vettek észre különbséget, két válaszadó kivételével a következő kérdésben mégis úgy válaszoltak, hogy mind a kiejtésben, mind a nyelvjárásiasságban, mind a szóhasználatban, mind a sajátos kifejezések esetében különbség van a két nyelvváltozat között. A 2022-es vizsgálatban 1 személy nem vett észre eltérést, s 2 (2,6%) adatközlő a Nem tudom választ jelölte meg, de egyikük később mégis azt válaszolta, hogy a kiejtésben érzékelte a különbséget. A 2023-ban folytatott vizsgálatban 7 fő válaszolta, hogy véleménye szerint nincs különbség a két nyelvváltozat között, de közülük ketten mégis észleltek különbséget a kiejtésben, ketten a nyelvjárási szavak használatában, hárman a szlovák szavak használatában, 5 fő pedig abban, hogy sok az olyan kifejezés, amelyet csak a szlovákiai magyarban használnak. A 7 fő közül egy válaszadó mind a négy jelenséget megjelölte (sic!).

Ezek a számok egyrészt mutatják a kérdőíves kutatás azon problémáját, hogy a kérdőív nem tesz lehetővé párbeszédet az adatközlő és a kutató között, s mivel önbevalláson alapul, „csak múltbeli, illetve jövőbeli, feltételezett cselekvésekről adott önbeszámolókat tudnak összegyűjteni” (Babbie, 2000: 297. o.). Másrészt éppen ezen számok alacsony volta, valamint a következő kérdésre adott válaszok mutatnak rá a válaszadók egységes véleményére ebben a kérdésben.

2.2.3 A vizsgált csoportok bonyolult identitáskonstrukcióra utalnak a Mit érez hazájának? kérdésre kapott válaszok is. A felkínált állításokat a válaszadók elfogadhatták vagy elutasíthatták, illetve lehetőségük volt a Nem tudom választ megjelölni. Az identitáskonstrukciók összetettsége miatt a kérdőív több azonosulási lehetőséget kínált fel. A válaszadók nem egyetlen régiót értenek „haza”

megnevezés alatt, hanem többszörös kötődést mutatnak. A „haza“ fogalma alatt a válaszadók elsődlegesen a szülőföldet értik. A tágabb régióval való azonosulás bővülő körökben: szülőföld > Felvidék > Szlovákia > Európa. Megjelenik a teljes magyar nyelvterület mint földrajzilag kevésbé behatárolható hazafogalom, míg a haza megjelölések közül Magyarország az utolsó helyre került. A vizsgált szlovákiai magyar adatközlők nemzeti identitása a szűkebb és tágabb szülőföldhöz, s nem Magyarországhoz kapcsolódik: Magyarországot jelölték be a legkisebb arányban hazaként (az adatközlők 27%-a, 30,26%-a, 26%-a), mindhárom csoportban kevesebben, mint a legtágabb földrajzi régiót, Európát.

7. táblázat. Mit érez hazájának? (%)

	Igen			Nem			Nem tudja		
	2017	2022	2023	2017	2022	2023	2017	2022	2023
Szülőföld	95,68	89,47	94,00	2,74	3,94	3,00	0,78	6,57	3,00
Felvidék	89,01	85,52	83,00	5,09	10,52	8,00	5,88	3,94	9,00
Szlovákia	62,35	55,26	58,00	23,13	30,26	31,00	16,07	14,47	11,00
Európa	55,29	61,84	47,00	28,62	18,42	35,00	16,07	19,73	18,00
Teljes magyar nyelvterület	40,39	52,63	59,00	41,17	26,31	18,00	18,43	21,05	23,00
Magyarország	27,05	30,26	26,00	54,50	50,0	54,00	18,43	19,73	20,00

Itt most nincs mód arra, hogy az egyes válaszadók identitáskonstrukcióját részletesen elemezzük (pl. hogy aki Magyarországot nem tartja hazájának, az milyen régiókat tart annak stb.), elég azt megállapítanunk, hogy mindkét kutatásban a szülőföldet és a Felvidéket érzik a legtöbben a hazájuknak, legkevésbé utasítják el vagy bizonytalanok, míg a legkevésbé elfogadott és legelutasítottabb Magyarország, miközben a bizonytalanok százalékos aránya is igen nagy.

A nyelvhasználat szinterei felől megközelítve az identitás elemeit, a magyar nyelv használata kiemelten fontos az egyetemisták 99,2%-ának (253 fő), s fontos a Párkány környéki (78,94%, 60 adatközlő), s a kelet-szlovákiai régió válaszadói (92,0%, 92 fő) számára. Az egyes szintekre lebontva a következő adatokat kaptuk: az anyanyelvi tv/rádió/újság/internetes oldal meglétének fontossága az egyes csoportokban: 91,6% (231 fő), 78,94% (60 adatközlő) és 93% (93 adatközlő). Az, hogy anyanyelven legyenek kulturális rendezvények, illetve magyar nyelvű filmek, az egyetemisták számára nagyon fontos, (234 fő – 91,8%) a párkányi régióban fontos (77,63%, 59 adatközlő) a kelet-szlovákiai régió számára nagyon fontos (92,0%, 92 fő).

2.2.4 A szlovákiai nyelvváltozat elfogadottságát mutatja a nyelvváltozat iránti attitűd. A magyarországi köznyelv szebb, mint a szlovákiai magyar nyelvváltozat állítással kapcsolatosan a válaszadók a következő arányban adták válaszaikat:

8. táblázat. A magyarországi köznyelv szebb, mint a szlovákiai magyar nyelvváltozat

	Egyetemisták N 255	Párkány és környéke N 76	Kelet-szlovákiai régió N 100
Igen	15,68	35,5	31,0
Nem	50,58	22,4	31,0
Nem tudja	30,6	31,6	38,0

A kapott válaszok azt mutatják, hogy bár az adatközlők tudatában vannak a magyarországi és a szlovákiai magyar nyelvváltozat közötti különbség meglétének, sőt a különbségek jellegének is a két nyelvváltozat között, ennek ellenére ezeket a különbségeket nem ítélik meg negatívan. Szívesen használják vernakulárisukat, amit jól mutat a következő kérdésre kapott válaszok megoszlása is.

9. táblázat. Szlovákiai magyarokkal beszélve számomra természetesebb a szlovákiai magyar nyelvváltozat használata

	Egyetemisták N 255	Párkány és környéke N 76	Kelet-szlovákiai régió N 100
Igen	90,2	72,4	79
Nem	3,1	13,2	11
Nem tudja	3,1	14,5	10

A nyelvváltozat erős elfogadottságát mutatja az is, hogy az adatközlők többségének állítása szerint **bármilyen beszédpartnerrel**³ beszélgetve szívesebben használja a szlovákiai magyar nyelvváltozatot, mint a magyarországit:

10. táblázat Bármilyen beszédpartnerrel beszélve számomra természetesebb a szlovákiai magyar nyelvváltozat használata

	Egyetemisták N 255	Párkány és környéke N 76	Kelet-szlovákiai régió N 100
Igen	63,5	46,1	62
Nem	21,2	35,5	19
Nem tudja	15,3	18,4	19

³ Kiemelés tőlünk: Vančo Ildikó - Kozmács István

A mindennapi beszédhelyzetekben természetesen nehezen ellenőrizhető ezen állítások valóságtartalma. Diskurzuselemzések adatai azt mutatják, hogy a szlovákiai magyar beszélők „affektálnak”, finomkodónak, nyafogónak tartják a magyarországi beszédmodot (Vančo, 2020). További kutatások azonban felhívják a figyelmet arra, hogy a szlovákiai magyar beszélők is egy idő után Magyarországon természetes módon veszik át a magyarországi magas presztízsű nyelvváltozat használatát (Szabó Gilinger–Kontra, 2011). Alátámasztják ezt a kettősséget az adatközlők további adatai, melyeket a Magyarországgal beszélve igyekszem alkalmazkodni az ő beszédmódjukhoz állítással kapcsolatosan adtak:

11. táblázat. Magyarországgal beszélve igyekszem alkalmazkodni az ő beszédmódjukhoz (%)

	Egyetemisták N 255	Párkány és környéke N 76	Kelet-szlovákiai régió N 100
Igen	67,6	56,6	65
Nem	31,8	30,3	23
Nem tudja	6,7	13,7	12

Szlovákiában a magyar nyelv használható a hivatalokban azokon a településeken, ahol a magyar nemzetiségű lakosság aránya eléri a 15%-ot. A gyakorlat azonban az, hogy a hivatali nyelvhasználat csak szóban, és a magyar többségű települések hivatalaiban magyar nyelvű, írásban és a nem magyar többségű településeken az államnyelv használata dominál. A nyelvhasználati helyzetet nehezíti az eltérő szlovákiai és magyarországi hivatali jogrend, ami miatt a magyarországi terminológia nem használható minden helyzetben Szlovákiában.

2.2.5 A hivatali nyelvhasználat terminológiájának kialakítása folyamatos nyelvtervezést igényel, az újonnan megalkotott kifejezések elterjedtsége esetleges. Ezt a bizonytalanságot tükrözik az Alkalmas-e a Szlovákiában használt magyar nyelv hivatalos iratok létrehozására? kérdésre kapott válaszok adatai.

12. táblázat. Alkalmas-e a Szlovákiában használt magyar nyelv irodalmi művek/hivatalos iratok létrehozására? (%)

	Egyetemisták N 255	Párkány és környéke N 76	Kelet-szlovákiai régió N 100
Irodalmi mű	69,8	50	72
Hivatalos irat	43,1	30,8	65

Míg az irodalmi művek létrehozására az adatközlők nagy része alkalmasnak tartotta az általuk használt nyelvváltozatot, addig hivatalos iratok létrehozására az adatközlők jelentősen kisebb aránya jelölte meg ezt a lehetőséget, leszámítva a kelet-szlovákiai régió válaszadóit.

2.2.6 A kérdőív utolsó kérdése a magyarországi standard magyar nyelvváltozat elsajátításának szükségességére kérdezett rá. Köztudott, hogy a szlovákiai magyar oktatásügy egyik nyelvi célja a magyarországi magyar standard megtanítása a magyar anyanyelvű gyermekek számára. A kötelező jelleggel előírt és használt tantervek és tankönyvek az eltérő nyelvváltozatokról, a kisebbségi gyermekek vernakulárisáról nem vesznek tudomást, a magyarországi standardtól való eltérések sok esetben nyelvhasználati hibaként vannak minősítve a szlovákiai magyar nyelvtankönyvekben (ehhez l. Misad, 2011; Vančo, 2014a; Vančo, 2014b; Kozmács–Vančo, 2015). Mindezeket figyelembe véve a Szükségesnek tartja-e, hogy egy szlovákiai magyar elsajátítsa a magyarországi standard magyar nyelvváltozatot? kérdésre az adatközlők válaszai az általuk használt nyelvváltozat elfogadottságát, presztízset mutatják.

13. táblázat Szükségesnek tartja-e, hogy egy szlovákiai magyar elsajátítsa a magyarországi standard magyar nyelvváltozatot? (%)

	Egyetemisták N 255	Párkány és környéke N 76	Kelet-szlovákiai régió N 100
Igen	38,4	13,2	48
Nem	45,1	64,5	38
Nem tudja	16,5	22,4	14

Összevetve a válaszokat más kérdésekre kapott válaszokkal, a következő látható. Az egyetemista adatközlők közül a standard elsajátításának szükségességét vallók közül 33 Magyarországot is hazájának tartja, 29 fő a teljes magyar nyelvterületet is. A standard elsajátítását elutasítók közül 21 fő tartja hazájának Magyarországot és közülük 20 a teljes magyar nyelvterületet. A Magyarországot hazájuknak tartók közül Európát 3 fő, Szlovákiát 6 fő, a teljes magyar nyelvterületet 1 fő nem tartja hazájának. A 42 bizonytalan közül 7 fő nem tartja hazájának a teljes magyar nyelvterületet, és 5 fő Európát.

A Párkány környéki adatközlők közül a standard elsajátításának szükségességét vallók közül 5 Magyarországot is hazájának tartja, 5 fő a teljes magyar nyelvterületet is (közülük csak 3-an tartják Magyarországot is hazájuknak). A standard elsajátítását elutasítók közül 4 fő tartja hazájának Magyarországot és

mind a négyen a teljes magyar nyelvterületet is. A Magyarországot hazájuknak tartók közül nincs olyan, aki Európát, Szlovákiát vagy a teljes magyar nyelvterületet ne tartaná hazájának. A 17 bizonytalan közül 5 fő nem tartja hazájának a teljes magyar nyelvterületet, és 2 fő Európát.

A kelet-szlovákiai adatközlők közül a standard elsajátításának szükségességét valló 48 válaszadó közül 18 (37,5%) Magyarországot is hazájának tartja, 32 fő a teljes magyar nyelvterületet is (66,6%, de közülük csak 18-an tartják Magyarországot is hazájuknak). A standard elsajátítását elutasítók közül 5 fő (13,15%) tartja hazájának Magyarországot és 18-an a teljes magyar nyelvterületet is. A Magyarországot hazájuknak tartó 26 fő közül 7 fő nem érzi hazájának Európát, 6 fő nem tartja hazájának Szlovákiát, míg a teljes magyar nyelvterületet 2 fő nem tartja hazájának. A 6 bizonytalan közül 2 fő nem tudja, hogy Szlovákiát hazájának tartja-e, 1 fő a teljes magyar nyelvterületet, és 3 fő Európát nem tartja hazájának.

6. Összefoglalás

Kutatásunk célja a szlovákiai magyar identitás elemeinek, ezen belül is a szlovákiai magyar nyelvváltozathoz való viszonynak vizsgálata volt. A nyelvváltozat elfogadása hozzásegítheti a nemzetiségi/nyelvi kisebbség továbbélését, fennmaradását. Ezzel szemben a nyelvváltozat negatív megítélése (ahogy többek között az iskolai nyelvtankönyvekben is megjelenik), a nyelvváltozatokról az oktatásban megjelenő és átadott ismeretek minimális volta, a magyarországi standard használatának elvárása elidegenítheti a nyelvhasználót saját vernakulárisától.

A szlovákiai magyar nyelvváltozat kialakulása tényként kezelendő, a mindennapos nyelvhasználat ezen a nyelvváltozaton történik.⁴ Az ezt a nyelvváltozatot használó beszélők az interakcióik során saját változatuknak és a magyarországi köznyelvi kultúrának a normáit és modelljeit használják. Hogy ez milyen mértékben befolyásolja nyelvhasználatuk egyes regisztereit és elemeit, ezen írásnak nem volt tárgya. A további kutatások során viszont fontosnak tartjuk az interkulturális pragmatikai szemléletnek a regionális köznyelvek kutatásába történő bevonását. Ebben a keretben vizsgálható, hogy a kölcsönös tudásátalakításnak (transformation) a köznyelv és nyelvváltozatok között, valamint a nyelvváltozatok között milyen hatása van, s hogy a nyelv és kultúra átadása (transmission) milyen mértékben van jelen. A kapott adatok utalnak arra is, hogy az ebben az értelemben vett közös tudásalakítás jelen van a szlovákiai magyarok mindennapjaiban, de az ilyen irányú célzott kutatás véleményünk szerint a jövőben megkerülhetetlen.

⁴ A nyelvváltozat egységességének vizsgálata, regisztereinek kialakulása, leírása további kutatásokat igényel.

Megállapítható, hogy a vizsgált szlovákiai magyar nyelvhasználók csoportja szilárd magyar identitástudattal rendelkezik. Kutatásunk legfőbb eredménye, hogy nincs különbség a tanulmányait magyarul, magyarul és szlovákul, vagy csak szlovákul folytató hallgatók, illetve a korban és végzettségben vegyes adatközlők identitástudata között. A haza fogalmához a szülőföld, tágabban a régió fogalma kapcsolódik a legszorosabban. A kapott adatok jól mutatják a magyar kultúrához és a régióhoz való szoros kötődést, s ennek a kötődésnek a legfontosabb eleme az a nyelvváltozat, amit a szlovákiai magyar nyelvterületen használnak. A szlovákiai magyar nyelvváltozat iránti attitűd pozitív, a közösség felismeri az eltéréseket a magyarországi standardhoz képest, a szlovákiai magyar nyelvváltozatra sajátjaként, identitása részeként, illetve annak kifejezéseként tekint. A vélekedések jól mutatják a mindennapi tapasztalatból kiinduló pragmatikus szemléletet, hiszen a válaszadók szerint a magyar nyelv használata fontos az élet majd minden területén, ugyanakkor a vélemények szerint a hivatali nyelv használatára csak korlátozottan alkalmas.

A szlovákiai magyarok nyelvváltozatának használata a bevezetőben is említett cikk állításával szemben nem elszakítja a határon túli magyarokat a magyarságtól, hanem éppen ellenkezőleg: a regionális nyelvváltozat hozzájárulhat a szlovákiai magyar kisebbség magyar identitásának, egyediségének, ugyanakkor bizonyos fokú egységességének kialakításához, mivel ehhez a változathoz fűzik őket a legszorosabb kulturális és érzelmi szálak.

Irodalom

1. Árvay Anett, 2015. Az interkulturális pragmatika szerepe a magyar mint idegen nyelv oktatásában. In Bódog, Alexa – Csatár, Péter – Németh, T Enikő – Vecsey, Zoltán (szerk.) *Használat és hatás: újabb eredmények a magyarországi pragmatikai kutatásokban*. Budapest, Magyarország: Loisir Kiadó. 187–222. https://www.academia.edu/33060350/AZ_INTERKULTUR%C3%81LIS_PRAGMATIKA_SZEREPE_A_MAGYAR_MINT_IDEGEN_NYELV_OKTAT%C3%81S%C3%81BAN?email_work_card=title (2023. 11. 05.)
2. Babbie, Earl, 2000. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó, Budapest.
3. Balázs Géza, 2023. Trianoni kérdés: Hány magyar nyelv van valójában? *Magyar Nemzet*, 2023. 06. 04. <https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/2023/06/trianoni-kerdes-hany-magyar-nyelv-van-valojaban> (2023. 11. 05.)
4. Barna Gábor, 2011. Népi kultúra – nemzeti kultúra – nemzeti identitás. A népi kultúra szerepe a nemzeti kultúra és a magyar identitás megszerkesztésében. In Jankovics József – Nyerges Judit (szerk.): *Kultúra, nemzet, identitás*. Budapest, Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság.

5. Földes Csaba, 2007. Interkulturális nyelvészet: problémavázlat. *Magyar Nyelv* 103/1: 16–38.
6. Illés Dániel–Vančo Ildikó, megj. alatt. A szlovákiai magyar regionális nyelvváltozatok használatával kapcsolatos vélekedések a szlovákiai magyar középiskolás diákok körében. In: A múltban gyökerező identitás jelene és jövője nemzetközi konferencia tanulmánykötete.
7. Joseph, John E, 2004: *Language and identity: national, ethnic, religious*. New York: Palgrave Macmillan.
8. Kecskes, Istvan, 2010. The paradox of communication, Socio-cognitive approach to pragmatics. *Pragmatics & Society* 1/1: 50–73
9. Kecskes, Istvan, 2011. Intercultural pragmatics. In: Dawn Archer – Peter Grundy (szerk.) *Pragmatics Reader*. London, Routledge. 371–387.
10. Kecskes, Istvan 2014. *Intercultural Pragmatics*. Oxford, Oxford University Press
11. Kozmács István–Vančo Ildikó (szerk.), 2015. *Nyelvtanulás-nyelvtanítás*. Nitra: UKF.
12. Lanstyák István, 2011. A magyar nyelv szlovákiai változatainak jellemzői. In: Szabómihály Gizella–Lanstyák István (szerk.), *Magyarok Szlovákiában*, VII. 55–83. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
13. Misad Katalin, (2011): Az anyanyelvi nevelés problémái a szlovákiai magyar tannyelvű oktatási intézményekben. In: Szabómihály, Gizella– Lanstyák, István (szerk.) *Magyarok Szlovákiában*, VII. Somorja. Fórum Kisebbségkutató Intézet.
14. Simon Attila, 2014. *Magyar idők a felvidéken 1938–1945*. Az első bécsi döntés és következményei. Jaffa Kereskedelmi és Kiadó Kft. Budapest. 97–111.
15. Szabómihály Gizella–Lanstyák István, 2011. Nyelvi változók a magyar nyelv szlovákiai változataiban 2011. In: Szabómihály Gizella–Lanstyák István (szerk.), *Magyarok Szlovákiában*, VII. 55–83. 125–133. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
16. Szabó Gilinger Eszter–Kontra Miklós, 2011. Gomolfelhő és ánticiklon. In: *A csitári hegyek alatt. Írások Sándor Anna tiszteletére*. Nyitra, Arany A. László Polgári Társulás–Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara. p. 207–2013.
17. Tajfel, Henri–Turner, John C., 1986. The social identity theory of intergroup behaviour. In Worschel, Stephen–Austin, William G. (eds.) *Psychology of intergroup relations*. Chicago: Nelson-Hall, 7–24.
18. Vančo Ildikó, 2014a. A szlovákiai magyar nyelvtanítás kihívásai. In: *A kisebbségi magyar nyelvtanítás kihívásai a 21. század elején*. Nitra: UKF. p. 13–16.
19. Vančo Ildikó, 2014b. A magyar nyelv tanításának tantervi követelményrendszere Szlovákiában. In *A kisebbségi magyar nyelvtanítás kihívásai a 21. század elején*. Nitra: UKF. p. 77–98.
20. Vančo, Ildikó, 2020a. Investigating the Slovakia Hungarian variety as a factor of identity formation. In: Ildikó Vančo–Rudolf Muhr–István Kozmács–Máté Huber (eds.) *Hungarian as a Pluricentric Language in Language and Literature*. Berlin: Peter Lang. p. 49–65.
21. Vančo, Ildikó, 2020. The "we" vs. "they" distinction in Slovakia Hungarians' discourse. In *Hungarian Studies*, 34/1. p. 73–84.

22. URL1: Balázs Géza, 2011. Miért van szükség magyar nyelvstratégiára? e-NYELVMAGAZIN.HU 2011/4. <https://e-nyelvmagazin.hu/2011/12/05/miert-van-szukseg-magyar-nyelvstrategiara-2/> (2023. 11. 05.)
23. URL2: Balázs Géza, 2022. A magyar nyelvfelsőjoga. Kommentár. Közéleti és kulturális folyóirat 2022/2. <http://www.kommentar.info.hu/cikk/2022/2/a-magyar-nyelv-felsegjoga> (2023. 11. 05.)
24. URL3: Lanstyák István é.n. A szlovákiai magyarok kétnyelvűségének tanulságai. Beszélgetés Lanstyák Istvánnal régióink sajátos nyelvi jelenségéről. <https://netpansip.hhrf.org/ungparty/docu/interju/lanstyak.php> (2023. 11. 06.)

References

1. Árvay Anett, 2015. Az interkulturális pragmatika szerepe a magyar mint idegen nyelv oktatásában. [The role of intercultural pragmatics in teaching Hungarian as a foreign language] In: Bódog, Alexa – Csatár, Péter – Németh, T Enikő – Vecsey, Zoltán (szerk.) *Használat és hatás: újabb eredmények a magyarországi pragmatikai kutatásokban. [Use and effect: recent results in Hungarian pragmatics research.]* Budapest, Magyarország : Loisir Kiadó. 187–222. https://www.academia.edu/33060350/AZ_INTERKULTUR%C3%81LIS_PRAGMATIKA_SZEREPE_A_MAGYAR_MINT_IDEGEN_NYELV_OKTAT%C3%81S%C3%81BAN?email_work_card=title (2023. 11. 05.) (In Hungarian).
2. Babbie, Earl, 2000. *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. [The Practice of Social Research]* Balassi Kiadó, Budapest. (In Hungarian).
3. Balázs Géza, 2023. Trianoni kérdés: Hány magyar nyelv van valójában? [Trianon question: how many Hungarian languages are there?] *Magyar Nemzet*, 2023. 06. 04. <https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/2023/06/trianoni-kerdes-hany-magyar-nyelv-van-valojaban> (2023. 11. 05.) (In Hungarian).
4. Barna Gábor, 2011. Népi kultúra – nemzeti kultúra – nemzeti identitás. A népi kultúra szerepe a nemzeti kultúra és a magyar identitás megszerkesztésében. [Folk culture - national culture - national identity. The role of folk culture in the construction of national culture and Hungarian identity] In: Jankovics József – Nyerges Judit (szerk.): *Kultúra, nemzet, identitás. [Culture, nation, identity]* Budapest, Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság. (In Hungarian).
5. Földes Csaba, 2007. Interkulturális nyelvészet: problémavázlat. [Intercultural linguistics: problem statement] *Magyar Nyelv [Hungarian Language]*103/1: 16–38. (In Hungarian).
6. Illés Dániel–Vančo Ildikó, megj. alatt. A szlovákiai magyar regionális nyelvváltozatok használatával kapcsolatos vélekedések a szlovákiai magyar középiskolás diákok körében. [Perceptions about the use of Hungarian regional language varieties in Slovakia among Hungarian secondary school students in Slovakia] In: A múltban gyökerező identitás jelene és jövője nemzetközi konferencia tanulmánykötete. [The present and the future of identity rooted in the past is the proceedings of an international conference.]

7. Joseph, John E., 2004: *Language and identity: national, ethnic, religious*. New York: Palgrave Macmillan. (In Hungarian).
8. Kecskes, Istvan, 2010. The paradox of communication, Socio-cognitive approach to pragmatics. *Pragmatics & Society* 1/1: 50-73 (In Hungarian).
9. Kecskes, Istvan, 2011. Intercultural pragmatics. In Dawn Archer – Peter Grundy (szerk.) *Pragmatics Reader*. London, Routledge. 371-387. (In English).
10. Kecskes, Istvan, 2014. *Intercultural Pragmatics*. Oxford, Oxford University Press.
11. Kozmács István–Vančo Ildikó (szerk.), 2015. *Nyelvtanulás–nyelvtanítás. [Language learning–language teaching]* Nitra: UKF. (In Hungarian).
12. Lanstyák István, 2011. A magyar nyelv szlovákiai változatainak jellemzői. [Characteristics of the Hungarian language in Slovakia]. In: Szabómihály Gizella–Lanstyák István (szerk.), *Magyarok Szlovákiában, VII. [Hungarians in Slovakia, vol. 7.]*. 55-83. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. (In Hungarian).
13. Misad Katalin, (2011): Az anyanyelvi nevelés problémái a szlovákiai magyar tannyelvű oktatási intézményekben [Issues of mother tongue education in educational institutions using Hungarian as a language of instruction]. In: Szabómihály, Gizella– Lanstyák, István (szerk.) *Magyarok Szlovákiában, VII [Hungarians in Slovakia, vol. 7.]*. Somorja. Fórum Kisebbségkutató Intézet. (In Hungarian).
14. Simon Attila, 2014. *Magyar idők a felvidéken 1938–1945. Az első bécsi döntés és következményei. [Hungarian times in the Felvidék 1938-1945. The first Vienna decision and its consequences]*. Jaffa Kereskedelmi és Kiadó Kft. Budapest. 97-111. (In Hungarian).
15. Szabómihály Gizella–Lanstyák István, 2011. Nyelvi változók a magyar nyelv szlovákiai változataiban [Linguistic variables in the Slovakian varieties of the Hungarian language]. In: Szabómihály Gizella–Lanstyák István (szerk.), *Magyarok Szlovákiában, VII. [Hungarians in Slovakia, vol. 7.]*. 55-83. 125-133. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. (In Hungarian).
16. Szabó Gilinger Eszter–Kontra Miklós, 2011. Gomolfelhő és anticiklon [Dust cloud and anticyclone]. In *A csitári hegyek alatt. Írások Sándor Anna tiszteletére [Under the mountains Csitár. Writings in honour of Anna Sándor]*. Nyitra, Arany A. László Polgári Társulás–Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara. p. 207-2013. (In Hungarian).
17. Tajfel, Henri–Turner, John C., 1986. The social identity theory of intergroup behaviour. In Worschel, Stephen–Austin, William G. (eds.) *Psychology of intergroup relations*. Chicago: Nelson-Hall, 7-24. (In Hungarian).
18. Vančo Ildikó, 2014a. A szlovákiai magyar nyelvtanítás kihívásai [The challenges of teaching grammar of Hungarian in Slovakia]. In: *A kisebbségi magyar nyelvtanítás kihívásai a 21. század elején [The challenges of grammar teaching of minority Hungarian language at the beginning of the 21st century]*. Nitra: UKF. p. 13-16. (In Hungarian).

19. Vančo Ildikó, 2014b. A magyar nyelvtan oktatásának tantervi követelményrendszere Szlovákiában. In *A kisebbségi magyar nyelvtanítás kihívásai a 21. század elején [The challenges of grammar teaching of minority Hungarian language at the beginning of the 21st century]*. Nitra: UKF. p. 77–98. (In Hungarian).
20. Vančo, Ildikó, 2020a. Investigating the Slovakia Hungarian variety as a factor of identity formation. In: Ildikó Vančo–Rudolf Muhr–István Kozmács–Máté Huber (eds.) *Hungarian as a Pluricentric Language in Language and Literature*. Berlin: Peter Lang. p. 49–65.
21. Vančo, Ildikó, 2020. The "we" vs. "they" distinction in Slovakia Hungarians' discourse. In *Hungarian Studies*, 34/1. p. 73–84. (In Hungarian).
22. URL1: Balázs Géza, 2011. Miért van szükség magyar nyelvstratégiára? [Why is a Hungarian language strategy needed?] e-NYELVMAGAZIN.HU 2011/4. <https://e-nyelvmagazin.hu/2011/12/05/miert-van-szukseg-magyar-nyelvstrategiara-2/> (2023. 11. 05.) (In Hungarian).
23. URL2: Balázs Géza, 2022. A magyar nyelvfelségjoga [The right of Hungarian linguistic sovereignty]. *Kommentár. Közéleti és kulturális folyóirat [Comment. Public and cultural journal]* 2022/2. <http://www.kommentar.info.hu/cikk/2022/2/a-magyar-nyelv-felsegjoga> (2023. 11. 05.) (In Hungarian).
24. URL3: Lanstyák István é.n. A szlovákiai magyarok kétnyelvűségének tanulságai. Beszélgetés Lanstyák Istvánnal régióink sajátos nyelvi jelenségéről [Lessons from the bilingualism of Hungarians in Slovakia. A discussion with István Lanstyák on the specific linguistic phenomenon of our region.]. <https://netpansip.hhrf.org/ungparty/docu/interju/lanstyak.php> (2023. 11. 06.) (In Hungarian).

A szlovákiai magyar nyelvváltozat mint identitásképző tényező

Vančo Ildikó, PhD, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, habilitált doctor, professzor, ivanco@ukf.sk, ORCID ID 0000-0002-4915-4217

Kozmács István, PhD, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, habilitált doctor, egyetemi docens, ikozmacs@ukf.sk, ORCID ID 0000-0003-4517-180X

Kutatásunk célja a szlovákiai magyar identitás elemeinek, ezen belül is a szlovákiai magyar nyelvváltozathoz való viszonynak vizsgálata volt. A nyelvváltozat negatív megítélése (ahogy többek között az iskolai nyelvtankönyvekben is megjelenik), a nyelvváltozatokról az oktatásban megjelenő és átadott ismeretek minimális volta, a magyarországi standard használatának elvárása, elidegenítheti a nyelvhasználót saját vernakulárisától. Ezzel ellentétben a nyelvváltozat elfogadása hozzásegítheti a nemzetiségi/nyelvi kisebbség továbbélését, fennmaradását. A kutatások adatai alapján elmondható, hogy a vizsgált szlovákiai magyar nyelvhasználók csoportja szilárd magyar identitástudattal rendelkezik, s nincs szignifikáns különbség

a tanulmányait magyarul, magyarul és szlovákul, vagy csak szlovákul folytató hallgatók, illetve a korban és végzettségben vegyes adatközlők identitástudata között. E nyelvváltozat használata nem elszakítja a határon túli magyarokat a magyarságtól, hanem éppen ellenkezőleg: a regionális nyelvváltozat hozzájárulhat a szlovákiai magyar kisebbség magyar identitásának, egyediségének, ugyanakkor bizonyos fokú egységességének kialakításához.

Kulcsszavak: *nyelvváltozat, standard, magyar kisebbség Szlovákiában*

The Hungarian language variety in Slovakia as a factor of identity

Ildikó Vančo, PhD, Faculty of Central European Studies, Constantine the Philosopher University of Nitra, Professor, ivanco@ukf.sk, ORCID ID 0000-0002-4915-4217

István Kozmács, PhD, Faculty of Central European Studies, Constantine The Philosopher University of Nitra, Associate Professor, ikozmacs@ukf.sk, ORCID ID 0000-0003-4517-180X

The aim of our research was to examine the elements of Hungarian identity in Slovakia, including its relationship to the Hungarian language variety in Slovakia. Negative perceptions of language varieties (as reflected in school textbooks, among other things), the minimal theoretical knowledge of language varieties, the expectation of using the Hungarian standard, can alienate language users from their own vernacular. On the contrary, the acceptance of a language variety can contribute to the survival and survival of the national/linguistic minority. The research data suggest that the group of Hungarian language users in Slovakia have a strong sense of Hungarian identity, and that there is no significant difference between the identities of students who study in Hungarian, Hungarian and Slovak or only Slovak and those of mixed age and education. The use of this language variety does not separate Hungarians living beyond the border from Hungarians; on the contrary, the regional language variety can contribute to the development of the Hungarian identity and uniqueness of the Hungarian minority in Slovakia, as well as a certain degree of unity.

Keywords: language variety, standard, Hungarian minority in Slovakia

Різноманітність угорської мови в Словаччині як фактор ідентичності

Ільдико Ванчо, доктор габілітований, доктор філософії, факультет центральноєвропейських досліджень Університету Нітри (Словаччина), професор, ivanco@ukf.sk, ORCID ID 0000-0002-4915-4217

Іштван Козмач, доктор габілітований, доктор філософії, факультет центральноєвропейських досліджень Університету Нітри (Словаччина), доцент, ikozmacs@ukf.sk, ORCID ID 0000-0003-4517-180X

Метою нашого дослідження було вивчення елементів угорської ідентичності в Словаччині, зокрема її зв'язку з угорським мовним розмаїттям у Словаччині.

Негативне сприйняття мовних різновидів (зокрема, відображене у шкільних підручниках), мінімальні знання про мовні варіанти, представлені в освіті, очікування використовувати стандартний варіант угорської мови можуть відштовхнути носіїв від варіантів власної мови. І, навпаки, прийняття мовного розмаїття може сприяти виживанню та збереженню національної/мовної меншини. Зазначено, що результати дослідження свідчать про те, що група носіїв угорської мови в Словаччині має сильне почуття угорської ідентичності, тому немає суттєвої різниці між ідентичністю студентів, які навчаються угорською, угорською та словацькою або тільки словацькою мовами, і респондентами, різними за віком та освітою. Використання цього варіанту мови не відокремлює угорців, які живуть за кордоном, від угорців, які проживають в Угорщині, а, навпаки, регіональний варіант мови може сприяти розвитку угорської ідентичності та унікальності угорської меншини в Словаччині, а також певному ступеню єдності.

Ключові слова: мовне розмаїття, стандарт, угорська меншина в Словаччині